

SOSYO-KÜLTÜREL HAYAT

Üç kıtanın kavşak noktasında yer alan Arabistan Yarımadası, jeopolitik durumu itibarıyla tarihin her döneminde önemini korumuştur. Bu tarihî yarımada, batıda Kızıldeniz ile Afrika Kıtası'na, doğuda Basra Körfezi ile İran'a, güneyde ise Hint Okyanusu'na açılmaktadır.¹

Araplar geleneğe göre biri kuzey diğeri güney olmak üzere iki büyük kola ayrılırlar. Güney Araplarına Kahtân (Yemenliler), kuzey Araplara ise Adnânîler denilmektedir. Güney Arabistan'daki yerleşik hayata karşılık Kuzey Arabistan'da coğrafi şartlar sebebiyle göçebe hayatı hüküm sürüyordu. Burada hâkim olan kabile hayatı, erkek koldan gelenler arasındaki kan bağı esasına dayanırdı. Kabile bazen özel mülkiyeti bile tanımaz, otlaklar, su kaynakları vb. kabilenin müşterek mülkiyeti altında bulunurdu. Kabilenin yaşlıları tarafından seçilen reis (seyyid veya şeyh), emretmek yahut ceza vermek yerine hakemlik yapar, ceza veya mükâfat yalnız halk tarafından verilirdi. Kabile hayatına gelenekler ve ecdattan kalan örfler hâkimdi. Sosyal hayattaki anarşiyi bir dereceye kadar kan gütme âdeti sınırlandırabiliyor, fakat buna karşılık da intikam alma sebebiyle kabileler arasında kanlı çarpışmalar meydana geliyordu. Arap toplumunun esasını erkeğin hâkim olduğu aile teşkil ediyordu. Sosyal itibarı bulunmayan kadın, ancak çocuk doğurduktan sonra aileden sayılıyordu. Kadınların miras hakkına sahip olmadıkları bu toplumda, erkekler istedikleri kadar kadınla evlenebiliyorlardı.²

Hicaz Bölgesi

Arabistan'ın İslam tarihi bakımından en önemli bölgesi, hiç kuşkusuz Hicaz'ın da içerisinde yer aldığı Orta Arabistan'dır. Kur'an'ın vahyedilme sürecinde bu bölgede üç önemli şehir vardı. Bunlar Mekke, Yesrib (Medine) ve Tâif

şehirleridir. Bu şehirlerin başında Mekke gelmekteydi. Çünkü Mekke, Afrika istikametine doğru giden yolların kesişme noktasında, iktisadi bakımdan çok elverişli bir mevkiye yer alıyordu. Bu elverişli mevki yanında, İslami inanaşa göre Âdem (a.s.) tarafından yapılan, tufandan sonra da İbrâhim (a.s.) ve oğlu İsmâil (a.s.)'ın yeniden inşa ettikleri Kâbe'nin Mekke'de bulunması, burasını Arabistan'ın dinî merkezi hâline getirmişti. Zira yılın belirli aylarında Arabistan'ın her tarafından Kâbe'yi ziyarete gelen insanlar bir taraftan şehrin ticari faaliyetlerine canlılık kazandırıyorlar, diğer taraftan da panayırlar kurarak şiir yarışmaları yapıyorlardı. Ancak o dönemde Mekke'nin iktisadi hayatı daha çok ticarete bağlıydı. Çünkü Mekkeli tüccarlar Bizans, Habeş ve İran sınır makamlarıyla ticari anlaşmalar yapıyorlar, böylece geniş bir ticaret faaliyetine girişiyorlardı. Söz konusu ticaretin yılda iki defa, kuzeye ve güneye olmak üzere büyük kervanlar, diğer zamanlarda ise daha küçük kervanlar şeklinde gerçekleştirildiği belirtilmektedir.³

Mekke, fethedilinceye kadar bir kabile toplumu olarak hayatini devam ettirmiştir. Yani o dönemde söz konusu şehirde yaşayan kabileleri oluşturan bireyler, aynı kam paylaşan kardeşler gibiydiler. Bu bakımdan kabile topluluklarını bir araya getiren onları birbirine bağlayan en önemli unsur aile bağlarıydı. Bu sebeple, kabile içinde bulunan hünerli bir şair, cesur bir savaşçı, konukseverliği ile şöret bulmuş bir şahıs kabile için şeref ve saygınlık sebebiydi.⁴

Kısacası çöl ikliminin hâkim olduğu Mekke ve çevresinde yaşam şartlarının oldukça zor olduğunu, dolayısıyla sosyo-kültürel yapının bu şartlara göre şekillendiğini söyleyebiliriz. Nitekim Romalı tarihçi Strabo şöyle demiştir: "Arapların bir kısmı göçebe olarak yaşarken, aralarında yer yer yerleşik çiftçilere de rastlamak mümkündü. Genelde bu insanlar develerinin süt ve etleriyle beslenir, onlar üzerinde

Mekke:
Arabistan'ın Dinî
ve İktisadi
Merkezi

DİL VE ÜSLUP

Dil duygu ve düşüncelerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan ögeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü bir sistemi ifade etmektedir. Üslup ise oluş, yapılaş biçimi, tutulan yol, tarz, yöntem anlamlarına gelmektedir. Bir edebiyat terimi olarak ise “bir insanın, bir sanatçının veya bir devrin kendine has anlatım biçimi” demektir.²⁹³ Bu tanıma göre Kur'an'ın dilinden maksat Arapça olması, üslubundan maksat da onun muhataplara, kendine özgü bir anlatım biçimiyle hitap etmesidir.

Kur'an'ın Üslup
Özelliği

Allah katından Arapça bir lisanla inzal edilen Kur'an, ifade tarzı itibarıyla herkesi kendisine hayran bırakacak bir üslup özelliğine sahiptir. Sadece ihtiva ettiği edebî özellikleri bile dikkate alınsa onun, en mükemmel bir edebî metinde bulunması gereken bütün unsurları taşıdığı rahatlıkla söylenebilir. Çünkü Kur'an'ın kullandığı üslup, hem arılık, duruluk ve güzellik bakımından eşsizdir; hem de seçtiği kelime ve cümlelerin ibaredeki anlatıma uygun olması bakımından en üst seviyededir. Bu yüzdendir ki Kur'an, nazmında, ifade tarzında, darb-ı mesellerinde, ahlaki prensiplerinde, hukuki yaklaşımlarında, vaaz ve irşatlarında, kısacası içerdiği tüm konulara hâkim olan üslubuyla ilk muhataplarını kısa bir süre içerisinde dalalet (sapıklık) bataklığından kurtarıp hidayete yönlendirmiştir.

Kur'an üslup bakımından öyle üstün bir özelliğe ve güzeleliğe sahiptir ki, beşerî eserlerde bu tarz bir güzeleliğe rastlamak asla mümkün değildir. Bu sebeptendir ki o yüce kitap, parlak üslubu, lafız ve anlamlarının çekiciliği, misallerinin güzeleliği, prensiplerinin yüceliği, haberlerindeki letafeti ve işaretlerindeki esrarıyla, her derecedeki insanı etkisi altına almıştır. Onun üslup bakımından özelliklerini şöylece sıralamak mümkündür:

1) Kur'an'da kelimelerin, harflerin, sükûn veya harekelerin, med yahut kasırların nizamında tecelli eden, kulağa ve ruha hoş gelen bir musiki vardır. İşte buna Kur'an'ın ses nizamındaki ahenk denilmektedir. Arapça bilmeyenler bile, sadece okunuştaki bu ahenge dikkat etmiş olsalar, bildikleri musiki ve şiir nağmelerinin ötesinde etkili ve değişik bir ahenk hissederler. Çünkü ondaki lafızlar ve bu lafızları meydana getiren harfler öyle harika bir şekilde yerleştirilmiştir ki, bunların toplamından insana hayranlık veren bir ses armonisi meydana gelmektedir. Mesela Kur'an, iman ederek kendisini terk eden sihirbazlara karşı Firavun'un söylediği tehdit edici sözleri naklederken teşdit ve tekit dolu ifadeleri kullanmıştır:

فَلَا تُطْعَمُونَ أَيُّدِيكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا صَلَّيْنَاكُمْ فِي جُدُوعِ النَّخْلِ
وَلَتَعْلَمَنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى

Buna mukabil aynı surede cennet ehlinin sevinç ve refahını çok yumuşak ve tatlı bir üslupla şu şekilde tasvir etmiştir:

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى جَنَّاتُ عَدْنٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى

2) Kur'an-ı Kerim içerdiği lafızları, manayı tam ifade edebilecek bir şekilde kullanmaktadır. Bu kullanımda asli veya tamamlayıcı herhangi bir unsur noksan olmadığı gibi, garip bir fazlalık da söz konusu değildir. Mesela, (وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ) ayetinde her harfin anlam bütünlüğü içerisinde bir yeri bulunmaktadır. Şöyle ki: (و) harf-i atuf görevi yapmakta, (مِمَّا) lafzındaki (مِنْ) harf-i ba'ziyyet, yani bir miktar ifade etmektedir. Bu da infaka konu olan malın, tamamının değil bir kısmının harcanacağını gösterir. Ayrıca (مَا), infakın sadece mal ile değil, ilimle, fikirle ve bedenen yapılan yardımlarla olabileceğine işaret eder. Çünkü söz konusu harf, umuma delalet eden “şey” manasına gelmektedir. Ayette yer alan (رَزَقْنَاهُمْ) ifadesi de, yapılacak infakın başkasının malından değil, insanın kendi malından olmasını zaruri

Manayı ifade
Etmeye Lafızların
Kusursuzluğu

yavaş unutmaya başlamış olacaktı. İşte Kur'ân-ı Kerîm, muhataplarını teyakkuz hâlinde tutmak için muhtevasında-ki konuları iç içe bir tarzda anlatmıştır.

5) Kur'an, beyan tarzının çeşitliliği yönüyle de olağanüstü bir üstünlüğe sahiptir. Bu özelliği sebebiyledir ki o mükelleften yapılmasını istediği bir şeyi bazen açık emir sigasıyla,²⁹⁸ bazen emir manası taşıyan bir fiilin mazi veya müzari kalıbıyla,²⁹⁹ bazen yapılması istenen fiilin hayır olduğunun belirtilmesiyle,³⁰⁰ bazen de herhangi bir fiilin mükelleflere farz kılındığını beyan etmekle³⁰¹ dile getirmiştir.

Açıklama Tarzının
Çeşitliliği

İCAZ YÖNÜ

“İcaz” kelimesi sözlükte, “acze düşürmek, âciz bırakmak” manasında bir mastardır. “Mucize” de bu kökten türemiş ism-i fâildir ve peygamberlerin, hasımlarını benzerini getirmekten âciz bıraktıkları şey anlamındadır. Kur'an'ın ica- zından maksat ise, “onun, bütün insanları kendi benzerini getirmekten âciz bırakması” demektir.³⁰² Bu anlayışa göre Kur'an, benzerini getirme konusunda beşer kudretinin âciz kalacağı çok yüksek bir mertebededir. Yani insanoğluna, ona nazire yapma kuvvet ve kudreti verildiği hâlde, söz konusu kitabın mucizeliği kendisini fesahat ve belagat açısından öyle yüce bir mertebeye yükseltmiştir ki, insanın artık ona benzer bir söz söylemesi imkânsız hâle gelmiştir. Ancak bu noktada Mu'tezile imamlarından Nazzâm'ın (ö. 231/845) bir itirazı söz konusudur. O, “sarfe mezhebi” olarak nitelendirilen iddiasında şunları söylemektedir: “Allah Teâlâ Arapların dillerini tutmuş, akıllarını başlarından, güç ve kuvvetlerini ellerinden almış; böylece onların Kur'ân-ı Kerîm'e nazire yapmalarına engel olmuştur. Kur'an'ın beşer üstü bir kitap olması esasen bu engellemeden ileri gelmektedir.”³⁰³

Kur'an'ın İcazı

Sarfe Mezhebi

Eğer böyle olmasaydı insanlar onun bir benzerini getirebilirlerdi. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm, onların belagat ve nazım seviyelerinden üstün bir konumda değildi.”³⁰⁴

Sarfe Düşüncesi-
nin Eleştirisi

Ancak Ehl-i sünnet uleması, Nazzâm'ın söz konusu görüşünü isabetli bulmayarak iki yönden tenkit etmiştir. Birincisi sarfe mezhebinin isabetli olduğu kabul edilirse, o zaman Kur'an'ın meydan okuması “ıcaz” değil, “taciz” olur. Bu ise, bir insanın dilini kesip sonra da ona konuş demek gibidir. Elbette ki bu durumda o insanın konuşması mümkün değildir. İkincisi de Kur'an'ın mucize bir kitap olduğu konusunda ümmet icma etmiştir. Eğer kendisinde âciz bırakma vasfı olmasaydı, Kur'an'ın mucizeliğinden nasıl söz edilebilirdi?³⁰⁵

Kur'an'ın Meydan
Okuması

Ehl-i sünnete göre Kur'ân-ı Kerîm mucize bir kitaptır. Onun muciz bir kitap olmasının en temel delili de inkârcılara meydan okuması ve onların da kendisine nazire yapmamasıdır. Bilindiği gibi Kur'an, kendisinin ilahî kaynaklı bir kitap olduğuna karşı çıkanlara meydan okuyarak onlardan, kendisinin bir benzerini getirmelerini istemiştir. Ancak bunu yaparken o, ilk önce;

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِّنْ عِندِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبِعُهُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ

“Ey Resulüm! Onlara de ki: Eğer doğru söyleyen kimseler iseniz, Allah katından bu ikisinden (Tevrat ve Kur'an'dan) daha doğru bir kitap getirin de ben ona uya-
yım.”³⁰⁶ ayetiyle kendisinden daha üstün bir kitap getirmelerini teklif etmiştir.³⁰⁷ Bu mümkün olmayınca ardından;

قُلْ لِّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ
بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

“De ki: Andolsun, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere insanlar ve cinler bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini getiremezler.”³⁰⁸ ayetiyle kendisi gibi bir kitap getirmeleri konusunda meydan okumuştur.

TEFSİRİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE TEMEL NİTELİĞİ

Kur'ân-ı Kerîm insanlığa doğru yolu göstermek için indirilen ilahî bir kitaptır. Bu kitabın anlaşılır hâle getirilmesi faaliyeti ise kısaca tefsir ve onunla anlam yakınlığı bulunan tevil, tercüme ve meal gibi bazı kavramlarla ifade edilmektedir. Öncelikle sözünü ettiğimiz bu kavramlar hakkında genel bilgiler vermeye çalışacağız.

Tefsir

“Tefsir” kelimesi “fesera” veya taklîb⁶¹⁰ tarikiyle türediği iddia edilen “sefera” kökünden “tef’îl” vezninde bir mastardır. “Fesera” sözlükte “bir şeyi açıklamak, ortaya çıkarmak ve kapalı bir şeyi açmak” gibi manalara gelmektedir.⁶¹¹ “Sefera” mastarı ise, “aydınlatmak, ortaya çıkarmak, üzerindeki örtüyü kaldırmak” gibi manalarda kullanılmaktadır.⁶¹² Bundan dolayı Araplar, kadın yüzünü açtığında (سَفَرَتِ الْمَرْأَةُ عَنْ وَجْهِهَا) derler.⁶¹³

Tefsir, terim olarak “Arap dili ve belagati ile ilgili bütün araçları kullanıp, ayetleri çevreleyen tarihsel şartları da dikkate alarak, Allah’ın muradını Kitap ve sünnet çerçevesinde ortaya çıkarmaktır.” şeklinde tanımlanabilir.⁶¹⁴ Buna göre müfessirler, Arap dili ve belagati ile ilgili bütün araçları kullanarak ve ayetleri çevreleyen tüm şartları dikkate alarak Allah’ın muradını ortaya koymaya çalışmak durumundadırlar. Bu da esasen doğruluğu kesin olan delillere dayanılarak yapılmalıdır. Aksi hâlde sıhhatli bir tefsirden söz etmek mümkün olmayacaktır. Bu yüzden ki, ilk dönemlerde tefsir denilince Hz. Peygamber ve sahabeden gelen sahih rivayetler akla geliyordu. Demek ki tefsir, birbiriyle çelişen yahut birbirine alternatif olan anlamların bulunduğu lafız ve cümleler için değil, daha ziyade bir lafzın tek olan

anlamını açıklamak için kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre tefsir, tek bir anlam etrafında dönüp dolaşan ve doğruluğu kesin olup başka anlamlar taşımaya ihtimali olmayan lafızlar için söz konusu edilmektedir.

Tefsirle Anlam Yakınlığı Olan Kavramlar

Tefsir sözcüğü ile anlam yakınlığı olan üç kavram vardır. Bunlar tevil, tercüme ve mealdir. Tefsirin iyi anlaşılabilmesi için bu kavramlardan söz etmemiz gerekecektir.

1. Tevil

Tevil kelimesi, aslına dönmek anlamına gelen “e-v-l” kökünden türemiş olup “tef‘îl” kalıbında bir mastardır; sözlük anlamı itibarıyla, “aslına döndürmek ve herhangi bir şeyi varacağı yere vardtırmak” demektir. Tevil Kur’an bütünlüğü içinde tefsir, sebep, sonuç ve rüya tabiri gibi anlamlara da gelmektedir. Terim olarak ise “meşru bir sebep veya delilden ötürü, herhangi bir ayeti zahirî manasından alıp bağlamından koparmadan Kitap ve sünnete uygun manalardan birine sevk etmek” şeklinde tarif etmek mümkündür.⁶¹⁵

Bu tanımlardan anlaşıldığına göre tevil esasen kelamın anlam yelpazesi dışında gerçekleştirilen bir hakikat olmayıp, aksine onun mana çerçevesi içinde yapılan bir faaliyetten ibarettir. Ancak sözünü ettiğimiz faaliyet, ister kelime isterse cümle için olsun birden çok anlamı çerçevesi içine almalıdır. Şayet teville konu olan naslar muhtelif manaları çatısı altına almayıp tek bir anlama geliyorsa, bu durumda tevil değil, belki tefsirden söz etmek gerekmektedir. Çünkü tefsir, tek anlama gelebilen; tevil ise alternatif anlamları da içeren kelime ya da cümleler için söz konusudur. Hâl böyle olunca tevil rivayete dayansa da ona aykırı olmayan anlamlardan biri tercih edilerek yapılmaktadır. Bu yüzden tefsir gibi kesin doğrular, teville konu olan naslar için öngörülen

GENEL BİLGİLER

Lokmân Suresinin Nüzul Yeri, Nüzul Sebebi ve Muhtevası

a) Nüzul Yeri ve Nüzul Sebebi

Resmî sıralamada 31., nüzul sırasına göre ise 57. sure olan Lokmân suresi, Abdullah b. Abbâs (r.a.)’dan (ö. 68/687) nakledilen bir rivayete göre Mekke’de nazil olmuştur.⁶⁷⁹ Ancak bazı ayetlerinin Medine’de indiğini gösteren nakiller de bulunmaktadır. Bu nakillerden biri Hasan el-Basrî’ye (ö. 110/728) nispet edilmektedir. Buna göre surenin 4. ayeti Medenî; diğerleri Mekkîdir.⁶⁸⁰ Konuyla ilgili Ebû Câfer en-Nehhâs’a (ö. 338/949) isnat edilen bir başka nakle göre ise bu surenin 27, 28 ve 29. ayetleri Medine’de indirilmiştir.⁶⁸¹ Katâde (ö. 117/735) ve Atâ b. Yesâr (ö. 103/721) da sadece 28 ve 29. ayetlerin Medenî olduğunu ileri sürmektedirler.⁶⁸² Ancak konu bütünlüğü ve üslup açısından söz konusu surenin muhtemelen Mekke’de ya bir defada ya da değişik zamanlarda inzal edildiği ileri sürülebilir.

Söz konusu surenin bir kısım ayetiyle ilgili müstakil nüzul sebepleri zikredilirse de Lokmân suresinin geneliyle alakalı şöyle bir rivayet nakledilmektedir: “Kureyşliler Hz. Peygamber’e Lokmân kıssası ile ana-babaya iyilik konusunda sorular sordular, bunun üzerine söz konusu sure nazil oldu.”⁶⁸³

b) Muhtevası

Sure adını, 12 ve 13. ayetlerde geçen Lokmân kelimesinden almaktadır. Bu surede müminler övülürken, inkârcıların tutumları kınanmakta ve Allah’ın kudreti hakkında insanı hayrete sevk eden deliller serdedilmektedir. Daha sonra da Lokmân (a.s.)’ın oğluna yapmış olduğu birtakım öğütlere yer verilerek, Allah’a ve ebeveyne yapılan itaat

vurgulanmaktadır. Ayrıca atalarının gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlı olmalarından dolayı müşriklere yönelik bir kınamayı, kıyamet gününde evladın babaya, babanın da evladına karşı hiçbir yardımda bulunamayacağı ilkesini içermekte ve nihayet insanın bilmesi imkânsız olan gaybi konulara işaret etmektedir.

Lokmân (a.s.)’ın Biyografisi

Lokmân (a.s.), adı Kur’an’ın 31. suresine isim olarak verilen örnek bir şahsiyettir. Bu şahsiyet hakkında kaynaklar bize bazı bilgiler nakletmişlerdir. Şöyle ki: Lokmân (a.s.) Habeş asıllı bir köledir. Soyu 4. göbekte İbrâhim (a.s.)’a ulaşmaktadır. Bilâl-i Habeşî (r.a.) ve Hz. Ömer’in kölesi Müheccâ gibi Sudan bölgesinden çıkmış üç hayırlı kişiden biridir.⁶⁸⁴ Bin (yahut üç bin ya da dört bin)⁶⁸⁵ senelik bir ömür sürmüş, Dâvûd (a.s.)’a yetişmiş ve ondan ilim tahsil etmiştir.⁶⁸⁶ Peygamber olduğu iddia edilse de çoğunluk onu, Allah’ın veli bir kulu olarak takdim etmektedir. Sahip olduğu geniş bilgi, görgü ve tecrübesiyle özellikle din, hukuk, ahlak ve sosyal hayat gibi her sahada isabetli söz söylemiş, hüküm ve karar vermiş bir şahsiyettir. Onun bu özelliği Lokmân suresinde zikredilen öğütlerinde görüldüğü gibi, bazı hadislerde geçen hikmetli sözlerinden de anlaşılmaktadır. Mesela bir hadiste Lokmân (a.s.)’ın oğluna şöyle dediği zikredilmiştir: “*Yavrum, ilmi âlimlere karşı böbürlenmek, cahillere karşı münazarada bulunmak ve meclislerde gösteriş yapmak için öğrenme!*”⁶⁸⁷ Bir başka hadiste de şunları söylediği ifade edilmiştir: “*Yavrum, ilmi terk etme! Meclisleri ihmal etme! Allah’ı anan bir topluluk gördüğünde onlarla otur. Eğer âlimsen orada ilmin işine yarar; cahilsen onlar sana ilim öğretirler. Umulur ki Allah onlara rahmetini lütfeder ve Allah’ın rahmeti onlarla beraber sana da ulaşır. Allah’ı anmayan bir topluluk gördüğünde sakın onlarla oturma. Zira eğer âlimsen orada*

5. ayet de doğal olarak söz konusu üç özelliği taşıyan müminlerin hem dünyada hem de ahirette huzur ve mutluluk içinde olacaklarını bize haber verir. Buna göre yukarıdaki ayetlerde denilmiş olmaktadır ki, bu Kur'an hikmet dolu ilahî bir mesajdır. Bu sebeple o, Allah'a inanan, namazını kılıp zekâtını vermek suretiyle gerçek manada O'na kulluk görevlerini yerine getiren ve ahiret bilinciyle bir hayat süren mümin kullar için bir rahmet ve bir müjdedir. Allah'ın istediği dosdoğru yol üzere hareket ettikleri için hem bu dünyada hem de ahirette gerçek huzur ve mutluluğa işte onlar ulaşacaklardır.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا
أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٦﴾ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَآلَىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا
كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٧﴾

6. İnsanlardan bir kısmı da bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve sonra da onunla alay etmek için boş söz satın alır. İşte onlar için aşağılayıcı bir azap vardır. 7. Ona ayetlerimiz okunduğu zaman da sanki bunları işitmemiş, sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak yüz çevirir. Sen de (Ey Peygamber!) ona acıklı bir azabın müjdesini ver!

İnsanları Allah Yolundan Saptırmak

Burada ele almış olduğumuz iki ayette bazı müşriklerin, hayatın gayesini dünyevi haz ve lezzetlerden ibaret görmek suretiyle sadece kendilerini değil, başkalarını da boş ve anlamsız işlerle uğraştırarak yahut çalgılı eğlencelerle günlerini gün ettirmeye çalışarak Allah yolundan saptırmaya gayret ettiklerinden söz edilmektedir. Çünkü onlar Kur'an-ı Kerim ayetlerini küçümseyerek alay konusu yaparlar, onu

dinledikleri zaman mesajını anladıkları hâlde sırf kibir ve inatlarından dolayı ona inanmak istemezler, üstelik sanki kulakları sağır olmuş da ondan hiçbir şey işitmiyorlarmış gibi davranarak arkalarını dönüp giderlerdi. İşte bunlardan biri de 6. ayetin nüzul sebebi olarak nakledilen rivayette ismi geçen Nadr b. Hâris'ti. Zira denildiğine göre ticaretle uğraşan bu zat, İran Kıs râlarının mitolojik haberlerini satın alıyor ve Kureyşlilere: 'Muhammed size Âd ve Semûd kısısalarından bölümler sunuyor, gelin ben de size Rüstem'in, İsfendiyar'ın ve Kıs râların öykülerini anlatayım.' diyordu. Böylece birçok Kureyşli onun sözlerine meyledip Kur'an'ı terk ediyordu. İşte ilgili ayet bu hususu dile getirmek üzere inzal edilmiştir.⁷¹³

6. ayette yer alan "*lehvü'l-hadîs*" ifadesi "oyun, eğlence, boşa vakit geçirme ve hayırdan, iyilikten alıkoyan batıl şeyler" anlamına gelmektedir.⁷¹⁴ Ancak bazı tefsirlerde bu terim musiki ve şîrk olarak da yorumlanmıştır.⁷¹⁵ Bu yaklaşımlardan hareketle müfessirlerin lehvü'l-hadîs teribinin içeriğini iki farklı anlamla doldurmaya çalıştıklarını söyleyebiliriz. Birisi şîrk, boş veya asılsız söz, insanları yoldan çıkaran her türlü batıl konuşma, yazı ve anlatı; diğeri de musikidir. Nakledilen bu iki yaklaşım içerisinde lehvü'l-hadîsi musiki olarak tefsir eden müfessirler çoğunluğu oluştursa da ayette verilmek istenen mesaj açısından bakıldığında burada söz konusu edilen iki yaklaşımdan birincisinin daha isabetli olduğu öne sürülebilir. Çünkü lehvü'l-hadîs ifadesinden sonra gelen (لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بَعِيرٍ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا) "...Başına gelecek günahları hesap etmeden Allah yolundan saptırmak ve sonra da onunla alay etmek için..." cümlesi esasen bu teribin gerekçesini açıkça beyan etmektedir. Buna göre lehvü'l-hadîs deyimini kısaca Allah'ın dininden uzaklaştıran şîrk unsurları, her türlü batıl yol ve vasıta olarak tanımlamak mümkündür.

Lehvü'l-Hadîs